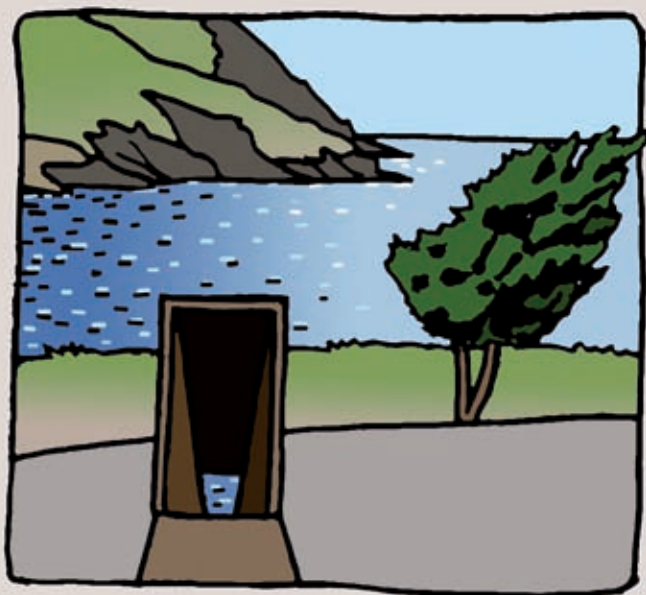

Dins els «Passatges»

Quan comença el fred i els dies s'escurcen, potser tornant a casa carregada amb les bosses del supermercat sota la llum dels fanals encesos a mitja tarda, a vegades em ve al cap, insospitadament, l'enorme soledat en què deuen estar immersos a aquesta mateixa hora als alguns llocs que he estimat. Penso, sovint, en el safareig de les dones de les Deveses de Salt, tot assecat, —sense dones, és clar— com un recinte emmurallat que ja només envolten murmurs d'arbres, com una tomba enmig d'una conversa d'àngels. I a vegades, de manera més estranya, perquè aquí no vaig venir-hi mai per ajudar l'àvia a carregar el cistell de la roba, m'imagino també sumit en aquest silenci fosc el monument dels *Passatges* de Portbou. Sempre que hi he anat hi bufava el vent, un d'aquells vents tan punxants i esbojarrats que té l'Alt Empordà i que a qualsevol altre lloc t'esgarrien el pensament, mentre que aquí semblen afuar-lo, expandir-lo amb una mena d'ones elèctriques, posar-lo en estat d'alerta. M'imagino, quan es fa fosc a ciutat, envoltada de rètols lluminosos i de gent, aquell túnel excavat a la roca caient al mar, davant mateix del cementiri, i l'olivera retorta que hi resisteix a prop, com si hagués bracejat molt en una lluita contra l'aire, i la làpida que assenyalava el petit túmul de la suposada tomba de Walter Benjamin, amb la inscripció cada cop més il·legible a mesura que fosqueja, i el mar al davant, incommovible, amb la seva remor fosforescent respirant a sota, aquell bramul de bèstia adormida ressonant entre les roques.

El retorn de Josep Narro

Josep Narro (Barcelona, 1902 – Guadalajara, Mèxic, 1996) és un dels dibuixants més brillants i desconeguts de la prodigiosa generació de nòtaires dels anys vint i trenta. Una exposició al Museu de l'Exili de la Jonquera, que conserva més d'un centenar de dibuixos de l'artista fets durant el seu internament als camps d'Argelers, els Haras, el Barcarès i Agde, permet redescobrir la seva profunda humanitat fins al 5 d'abril a l'exposició «Josep Narro. Dibuixar la veritat nua dels camps de Rosselló (1939-1941)».

XAVI RIQUELMA

Me l'afiguro sense mi, dalt del seu turó pelat, mentre camino pel carrer com si em fes acompanyar del record d'un país somiat. Potser era també a l'hivern, quan vaig ser-hi, però estic segura que hi havia claror de dia; llavors, per què em revé la seva imatge de nit, ell mateix cobert d'ombres com la ciutat per la qual camino mentre es posa lentament damunt les cases l'ala vespertina? Perquè no el revisc en un acte de memòria, em dic, no pas amb la il·lusió que s'hagués preservat intacte des d'un instant irrepitible del passat, sinó com una afirmació de present, amb la certesa commoguda que té una vida pròpia i que per un secret afecte flueix en concordança amb la meva: si és de nit, que l'evoco, allà també vespreja; si és dia, me'l presento matinal i radiant.

Hi ha gent qui creu que quan no hi ha ningú, als llocs, és quan són més autèntics. En realitat només són més solitaris i, potser per això, més vulnerables i més com nosaltres. Dani Karavan, en tot cas, no va pas concebre el seu memorial —ja ha fet vint anys— pensant a expulsar la humanitat del terreny com si fos un destorb incòmode contra els missatges de l'obra d'art, sinó al contrari, per invitar-la a recollir-s'hi i fondre-s'hi, amb aquest passatge obert a l'entranya del paisatge que fa del visitant una peça de l'obra i, de l'obra mateixa, una prolongació de l'experiència humana. L'efecte és prou aconseguit perquè, més enllà del seu valor com a símbol de l'exili, la ruïna i el destí, una arquitectura construïda tingui al meu pensament el mateix estatus que un record d'infància.